

# **VIOLENCIES MASCLISTES**

**DOCUMENT FORMATIU 2018**

Grup de Treball de Lluita Feminista

Comissió Nacional Feminista





# LES VIOLÈNCIES MASCLISTES

*Com podria un moviment «Mobilitzar-se com una força política transformadora, si no comença interrogant-se sobre els valors i les normes internament assumides que legitimen la dominació i la desigualtat, neutralitzant les 'diferències' particulars?»*

A. Brah, 2004



**CUP - Document Formatiu - 2018**

Grup de Treball de Lluita Feminista

Comissió Nacional Feminista

# ÍNDEX

• Introducció.....	6
• Violència masclista .....	6
" Patriarcat.....	7
" Sistema patriarcal-capitalista.....	8
" Cultura de la violació.....	10
" Masculinitat hegemònica .....	11
" Ser còmplice.....	12
" Amiguismes.....	13
" Interseccionalitat.....	14
• Modalitats i tipus de violències masclistes .....	15
" Modalitats de violència masclista .....	15
– Intrafamiliar i/o sexoafectiva .....	15
– Institucional.....	16
– Comunitària.....	16
– Laboral .....	16
– Docent.....	17
– Militant.....	17
– Mèdica/Obstètrica .....	17
– Mediàtica .....	18
" Tipus de Violències Masclistes .....	18
– Psicològiques .....	18
– Sexuals .....	19
– Físiques .....	19
– Econòmiques o patrimonials .....	19
– Socials i/o ambientals.....	20
– Simbòliques.....	20
– Micromasclismes .....	21

" Victimitzacions secundàries o revictimitzacions .....	22
• Cicle de violències en les relacions sexoafectives .....	23
• Efectes de les violències masclistes. ....	27
" a la salut física .....	27
" a la salut sexual i reproductiva .....	28
" a la salut psicològica i emocional .....	28
" a la salut social .....	29
" a la salut dels infants i el jovent afectat (p. ex. filles i fills).....	30
• Mites que perpetuen la violència masclista .....	30
" Estereotip de l'agressor com a subjecte fora de la normalitat .....	30
" Estereotip de la dona activista-feminista com a invulnerable .....	31
" L'esquema víctima-agressor.....	32
" El mite de la provocació .....	32
" El mite de les denúncies falses .....	33
" La creença que les violències sexuals són un perill extern a la llar.....	33
• Autodefensa feminista .....	34
• Protocols per la prevenció i l'abordatge de les violències masclistes.....	35
• Bibliografia .....	38
• Annex 1. Serveis d'atenció externs .....	41

# INTRODUCCIÓ

Vivim en una societat patriarcal i profundament masclista, i sabem que les nostres organitzacions i la nostra militància són també un producte de la societat patriarcal, capitalista i racista que pretenem subvertir i transformar. És per això que caldrà tenir una resposta coherent i ferma davant les agressions masclistes que ens trobem. I haurà de ser una resposta col·lectiva, perquè fer de la nostra organització una organització feminista és tasca de totes i tots. Per fer-ho, però, és indispensable i urgent que totes i tots ens formem i desenvolupem un pensament crític sobre què són les violències masclistes que ens permeti establir uns canals de debat per decidir, de manera conjunta i col·lectiva, com volem fer-los front i abordar-les.

És bàsic que tothom es corresponsabilitzi de construir espais lliures de violències masclistes, de formar-nos perquè així sigui i de generar les eines i recursos necessaris per canviar les relacions de gènere actuals. Per aquesta raó, és fonamental treballar de forma preventiva entre totes les persones per tal de revisar les nostres pràctiques i discursos, per detectar pràctiques masclistes i actituds que puguem tenir i poder treballar per modificar-les. L'erradicació de les violències masclistes i la potenciació de models de gènere justos i equitatius són un objectiu compartit, que ens beneficia com a persones i membres de l'organització feminista que som i que depèn de tots i totes que l'aconeguim.

Així doncs, aquest document és un recull de conceptes, teories i explicacions que des del feminisme hem desenvolupat les dones sobre les violències masclistes, els seus mecanismes de dominació, les seves conseqüències en la vida de les dones, i els elements discursius que les defensen i perpetuen; textos que esperem que ens ajudin en el camí cap a la subversió del sistema patriarcal-capitalista que ens oprimeix.

## VIOLÈNCIA MASCLISTA

Les **violències** que es donen en una situació determinada són contingents amb el context social i històric, i estan al servei dels interessos del poder i de la dominació que travessen tota condició social. S'utilitzen freqüentment per controlar, dominar i sotmetre persones i grups socials. Les violències s'exerceixen a través de diferents manifestacions, ja sigui a nivell simbòlic, psicològic o físic, entre d'altres. Mitjançant diferents formes de violència s'ha impedit a moltes persones poder exercir els seus drets, imposant i limitant l'elecció de formes de vida, la llibertat de moviments i la lliure expressió. Moltes persones hem patit o podem patir molts tipus de violències al llarg de la nostra vida: per motius de gènere, de classe, de procedència, d'opció sexual, etc.

Però, a més a més, hi ha una **violència estructural** (Tortosa i Parra, 2003) exercida específicament contra les dones, expressió de la seva secular situació de discriminació, que s'ha emprat com a instrument per mantenir la desigualtat, les relacions jeràrquiques i el poder dels homes sobre les dones en la societat patriarcal en la

qual estem immerses. En aquesta societat, les violències masclistes (ambiental, psicològica, física, econòmica, sexual, simbòlica, institucional, etc.) s'utilitzen com a mecanisme per mantenir l'explotació de les dones. D'aquesta manera, el fenomen de la violència vers les dones és conseqüència d'una realitat anterior, una estructura social i política que li dona cabuda, el patriarcat, que es produeix, es reproduïx i es legitima a través de mecanismes de poder consensuats (econòmics, socials, culturals i militars) i d'una ideologia que en legitima i en mitifica l'opressió (opressió no només en relació a les dones, sinó també sobre altres persones que no responen al model de masculinitat valorat socialment com a superior). En aquest sentit, no podem parlar de violències masclistes sense entendre el context en què aquestes es desenvolupen i es legitimen a través de mites, discursos, etc. Tal com diu Walker (2003): “la major part de les expertes feministes creuen que els homes seguiran maltractant a les dones fins que la societat es reorganitzi de tal manera que homes i dones comparteixin el poder equitativament”.

Quan parlem d'aquesta violència específica que rebem les dones, utilitzem l'expressió de **violències masclistes** perquè el masclisme és el concepte que de forma més general defineix les conductes de domini, control i abús de poder dels homes sobre les dones i que, alhora, ha imposat un model de masculinitat que encara és valorat per una part de la societat com a superior. Tal com explica la llei catalana<sup>1</sup>:

*“entenem per violències masclistes totes aquelles formes de violència exercides contra les dones, de forma puntual o continuada, amb la intenció de sotmetre-les -sigui de forma conscient o inconscient-, que, per mitjans físics o psicològics, inclosos amenaces, intimidacions o coaccions, tinguin com a resultat un dany o patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeixen en l'àmbit públic com en el privat”.*

## PATRIARCAT

Es defineix el patriarcat com a un 'sistema d'organització social en el qual els llocs clau de poder –polític, econòmic, religiós, militar,...– es troben, exclusivament o majoritàriament, en mans d'homes' (Puleo, 2005). És un sistema de dominació jeràrquic que situa la dona en una posició d'inferioritat en tots els àmbits de la vida. El patriarcat és, doncs, un conjunt de dinàmiques d'opressió que parteixen de la classificació binària dels gèneres (dona/home) i que estenen una divisió sexual del treball sobre la qual es menysté, es desvaloritza, s'invisibilitza i s'espolia el treball de les dones.

L'opressió de gènere travessa tots els àmbits socials i vitals. Se sustenta en el control dels cossos de les dones i en l'establiment d'uns rols de gènere que ens inculquen un conjunt de valors patriarcals que impregnen profundament les formes de viure, de sentir, de desitjar, de desenvolupar-nos en els àmbits cultural i emocional. Aquests rols patriarcals es configuren en els entorns de proximitat (la família, les relacions sexoafectives, les amistats, l'escola, la feina) fins i tot des d'abans

<sup>1</sup> Llei 5/2008 del dret de les dones a eradicar la violència masclista, el 16 d'abril de 2008.

de néixer, i ens constitueixen a les dones com a subjectes vulnerables, dèbils, al marge, i sense poder prendre part del relat de la història ni de la concepció de les nostres relacions socials. Socialment, aquests rols determinen el paper de la dona en tots els àmbits de la societat, menyspreant les nostres aportacions, creacions i pràctiques en terrenys com la ciència, la cultura, l'art, els esports, la comunicació, l'acadèmia, etc., i relegant-nos a unes posicions classificades com a secundàries en la jerarquitzaació patriarcal d'aquestes activitats. Això comporta que les dones patim barreres, obstacles i pressions socials, sovint invisibilitzades i interioritzades (Ildate, 2016).

Dins el sistema patriarcal, les violències masclistes tenen la funció de mantenir l'ordre establert, sota l'amenaça de la seva coneguda existència. Així, les violències masclistes són simultàniament un fenomen estructural, ja que estan presents en tots els àmbits de la vida de les dones; un mecanisme de control, perquè funciona com a amenaça per a totes les dones que són potencials víctimes; i un continu, perquè comença amb conductes normalitzades socialment que legitimen altres conductes de major violència (Osborne, 2009).

Va ser el moviment feminista el que va desenvolupar el concepte de patriarcat, fent una anàlisi estructural de les relacions de poder entre homes i dones, la seva configuració i consolidació. És sota aquest concepte que s'entén la relació existent entre totes les agressions masclistes, les quals fins llavors eren enteses com a problemes aïllats existents només en els marges del sistema, o com a problemes privats en el si de la parella (dins la qual ningú podia entrar). Les teories feministes van trencar amb aquesta visió, i van explicar com, lluny de ser situacions puntuals, les violències masclistes responen a una realitat estructural on les dones estan i són sistemàticament sotmeses. Així, van definir les violències masclistes com una necessitat i una eina del sistema patriarcal per perpetuar-se, que al mateix temps està legitimada sota el marc ideològic del patriarcat (Delgado Álvarez, 2010).

## **SISTEMA PATRIARCAL-CAPITALISTA**

Tot i que l'organització patriarcal de la societat és prèvia a l'expansió del capitalisme, i no només es desenvolupa sota aquest, la valoració desigual de dones i homes i la jerarquitzaació sexual de les estructures socioeconòmiques són pilars fonamentals per al sistema d'acumulació capitalista, que només és viable amb la divisió sexual del treball que fa que les dones haguem de realitzar de manera gratuïta les tasques de reproducció social.

Per divisió sexual del treball s'entén la repartició del treball (remunerat i no remunerat) entre dones i homes, en funció de les expectatives i rols de gènere tradicionalment assignats a cada sexe. La teoria de la reproducció social sosté que ambdós tipus de tasques, la producció de béns i serveis i la (re)producció de la vida, formen part d'un procés integrat: en l'economia formal es produeixen els primers, mentre que són les dones, fora de l'economia formal, les qui proporcionen, de manera gratuïta, totes les cures necessàries perquè cada matí hi hagi persones als seus llocs de treball produint plusvàlua.



Aquesta assignació diferencial de tasques té lloc tant mitjançant l'ensinistrament ideològic dut a terme a través de la ideologia de l'amor romàntic o filial i de la família nuclear, com també a través de les violències masclistes exercides per assegurar el domini masculí.

En tant que el sotmetiment de les dones és funcional al sistema capitalista, perquè és a través d'aquest sotmetiment que s'estalvia els costos de reproducció de la força de treball (ja que si les tasques de cura es traguessin fora de les llars i haguessin de ser pagades a preus de mercat, els salaris s'haurien d'incrementar per tal de cobrir aquesta despesa i això suposa una minva en els beneficis del capital), l'alliberament col·lectiu de les dones és inviable dins d'aquest sistema centrat en l'extracció de benefici privat i no pas en la millor organització dels recursos per tal de garantir el gaudi d'una vida digna per part de tots els membres de la societat.

Parlem d'alliberament col·lectiu, ja que, a diferència del feminisme liberal o capitalista, la nostra aposta no és que unes poques dones accedeixin a espais de poder històricament reservats als homes, sinó que entenem que l'única manera de gaudir de vides dignes, lliures de violència, explotació i discriminació, és mitjançant la conquesta de drets i de condicions materials de vida dignes per a totes les dones. No volem poder explotar en igualtat de condicions que els homes, sinó eliminar les condicions de possibilitat de l'explotació de tota persona.

És des d'aquesta anàlisi que apostem pel feminisme de classe, és a dir, per un feminisme adreçat a conquerir condicions materials de vida dignes al conjunt de les dones. La nostra lluita, per tant, ha d'anar adreçada a abolir l'esclletxa salarial que fa que les dones, només pel fet de ser-ho, cobrem un 25% menys que els homes (amb diferències salarials d'entre 4.800 euros i 7.000 euros als PPCC); que fa que, segons la renda disponible no per llar, sinó per cada membre de la llar, la meitat de les dones del Principat estiguin en el llindar de la pobresa; que fa que a l'Estat espanyol el 72% de contractes a temps parcials estiguin en mans de dones, amb les conseqüències que això comporta pel que fa a les cotitzacions socials; que fa que les dones jubilades cobrin un 40% menys que els homes. Igualment, apostem per la socialització de les tasques de cura, per tal que sigui la societat, en el seu conjunt, l'encarregada de sostenir la vida. Quan parlem de la socialització de les tasques de cura ens estem referint al proveïment públic, mitjançant serveis de titularitat pública i accés universal, de tota mena de tasques que actualment es fan de manera individualitzada, aïllada, no remunerada, no reconeguda, sense cap mena de drets i en funció de la disposició de cadascú, en el si de les llars. Exemples de socialització de cures són les escoles bressol, les residències de casals d'avis i àvies, els menjadors col·lectius, les bugaderies col·lectives, etc. Tot això se sosté, com dèiem abans, mitjançant un sistema coercitiu, que fa servir diferents graus de violència, des de la simbòlica, fins a la física, amb desenes de dones assassinades cada any als Països Catalans (2015: 42, 2016: 34, 2017: 28, 2018: 6), dins d'una absoluta «normalitat democràtica».

## CULTURA DE LA VIOLACIÓ

Es denomina cultura de la violació (New York Radical Feminists, 1974) a aquella cultura en la qual les agressions sexuals i les violacions contra les dones -i nombroses vegades contra les criatures- estan naturalitzades i normalitzades, es donen regularment, i troben justificació en la cultura popular i els mitjans de comunicació. En aquesta cultura els agressors no són perseguits ni qüestionats, i és en tot cas la persona agredida qui ha de demostrar que no volia mantenir relacions sexuals en aquell moment.

D'aquesta normalització de la violència sexual contra les dones se'n deriva unes construccions particulars dels gèneres binaris (dona/home), del sexe (heterosexual) i de la sexualitat (de les persones heterosexuales). En aquestes construccions i esquemmes reduccionistes trobem uns imaginaris en els quals:

- el subjecte actiu i desitjant és sempre l'home, i l'objecte d'aquest desig és la dona, que és subjecte passiu;
- la sexualitat s'associa a la violència, amb la dominació o el control de l'altre;
- el subjecte penetrable (i per tant violable) és femení -i si un cos d'home és penetrat, passa a estar feminitzat, i perd (part de) els privilegis derivats de ser home.
- les relacions sexuals entre dones i homes als llibres, cançons, publicitat i pel·lícules és freqüentment el d'una relació de violència i patiment constant, emparada en el mite de l'amor romàntic.

Així, en la cultura de la violació l'imaginari de com són les relacions sexuals heterosexuales parteix i s'identifica amb un model de sexualitat que es basa en la violació, fins al punt que, de vegades, sembla difícil diferenciar el sexe heterosexual 'normal' de la violació o els abusos sexuals (Herman, 1984). És per això que no totes les relacions sexuals en les quals no existeix consentiment es consideren violacions (legalment, però també socialment). Les diferents figures legals que existeixen per definir aquestes situacions, depenent, per exemple, de si existeix o no violència física per accedir al cos de la dona, deriven d'un marc cultural en el qual l'heterosexualitat normativa no està definida per mantenir unes relacions amoroses, curoses, de desig i satisfacció mútua. Si així fos, la violació es definiria, simplement, com aquella relació sexual sense consentiment ni desig mutu, i es contemplaria, entre d'altres, la dominació, la manipulació o el xantatge com a eines per sotmetre la voluntat de la dona.

La cultura de la violació es perpetua, amb l'ús misogin del llenguatge, la despersonalització i cosificació del cos de la dona, i l'embelliment de la violència sexual (al cinema, la literatura, la publicitat, etc.), entre altres mecanismes. Pensem, per exemple, en el vocabulari que es fa servir a la cultura tradicional quan s'estableixen relacions sexoafectives: és l'home (actiu) el que ha de, o vol, conquistar a la dona (passiva) -les conquestes són accions per prendre el territori d'un poble i apropiarse'l, històricament amb violència. O pensem en els mots malsonants que es refereixen a actes sexuals i fan referència a un imaginari d'agressions o assetjament, com ara el castellà 'Que te jodan', o l'homòfob 'que et donin pel cul'.

La cultura de la violació no és quelcom abstracte, ni purament simbòlic. Són pautes de comportament que es basen en i perpetuen la dominació de les dones a través del sotmetiment de la seva sexualitat i el seu cos. La violació és sempre un exercici de poder i dominació. L'erotització de la dominació masculina porta al fet que, en qualsevol moment que una dona estigui en una posició de subordinació respecte a un home, existeixi una alta probabilitat que pateixi una agressió sexual. I no només això, altres elements associats a la cultura de la violació inclouen:

- la culpabilització de la persona agredida d'haver patit l'agressió;
- la cosificació, objectivació i sexualització de les dones, que ens despersonalitza, ens treu l'agència i ens situa en una posició de dependència i vulnerabilitat davant dels homes;
- la trivialització i negació de la violació, que qüestiona la vivència de violència de les dones agredides i les seves conseqüències, dificultant el seu procés de recuperació; o
- la negació d'aquelles formes de violència sexual que no s'ajustin a certs estereotips de la violació, com ara la utilització de la violència física per reduir a la persona agredida.

## MASCULINITAT HEGEMÒNICA

Es defineix la masculinitat hegemònica com aquells estàndards sobre els quals es defineix 'l'home normal' o 'l'home de veritat'. És una noció estereotipada del que és ser home, que dona forma i condiona la socialització i les aspiracions dels nens i els joves. És, per tant, la manera concreta d'expressar el gènere masculí que està més acceptada i normalitzada, i sobre la qual se sustenta el patriarcat.

La masculinitat hegemònica no és fixa, ni és la mateixa en totes les societats ni a través del temps. Es tracta de la masculinitat que ocupa la posició hegemònica en el sistema de les relacions de gènere dominant en un determinat moment històric. És la masculinitat que es converteix en norma i s'incorpora a les subjectivitats d'homes i dones, guiant els processos socials formals i informals per la seva reproducció (Ramírez i Garcia Toro, 2002). És la que s'enalteix i es destaca, la que s'exposa com la forma 'natural' del que és masculí, i per la qual s'articulen dispositius socials que legitimen la seva dominació sobre la resta (Bourdieu 2000).

En el context occidental actual, la masculinitat hegemònica l'encarna l'home blanc heterosexual de classe mitja-alta, i es caracteritza per (Mosse, 1996; Kupers, 2005):

- la competitivitat,
- la destresa física,
- l'agressivitat,
- la incapacitat per expressar les emocions més enllà de la ràbia o l'eufòria,
- la racionalitat,

- el rebuig a mostrar-se dèbils o dependents,
- la degradació de les dones,
- el menyspreu i degradació dels atributs considerats femenins que puguin mostrar altres homes, i
- l'homofòbia.

Així, d'acord amb Connell (1987), la masculinitat hegemònica contemporània se sustenta en dos pilars fonamentals: la dominació de les dones i una jerarquia intramasculina en funció de les expressions de gènere. En relació amb l'últim punt, la masculinitat hegemònica subordina, margina i devalua, a més a més de les dones, a aquells homes que no compleixen les exigències que aquesta imposa, i trobem que la classe, la raça, el desig sexual o l'expressió de gènere, generen jerarquies entre els homes que no s'ajusten al model d'home blanc heterosexual de classe mitja-alta.

En aquest sentit, hem d'entendre que, com qualsevol altre ideal o estereotip, és molt difícil (o fins i tot impossible) que ningú encarni completament la masculinitat hegemònica. Per això, Connell (1995) defineix les masculinitats còmplices com aquelles que accepten i reproduïxen la masculinitat hegemònica, tot i no encarnar-la completament. Pensem que la masculinitat hegemònica és l'ideal cap al que s'ha de tendir. Llavors, la majoria dels homes implícitament donen suport i reproduïxen el sistema sexe-gènere androcèntric, i, mitjançant la complicitat, homes que no encarnen la masculinitat hegemònica participen dels privilegis que els dona la societat patriarcal (Paulsen 1999).

No hem d'oblidar que del què estem parlant és d'un model que estableix qui té poder i qui no a la societat, i en aquest sentit, l'ús de la violència masclista, ja sigui explícita o implícita, és una eina per mantenir aquest poder.

## SER CÒMPLICE

Donada l'estructuralitat de la relació entre homes i dones i les relacions de poder que es donen tant en el plànol individual com social, les violències masclistes rebudes poden agreujar-se si no es gestionen de manera adient i curosa, fins i tot generant noves violències cap a la dona agredida.

És per això que **no només és agressor qui comet la primera agressió, sinó també qui sap que s'està o s'ha perpetrat aquesta agressió i no fa res, convertint-se en còmplice**. Aquesta figura del còmplice inclou, per exemple, a (Tijeras para todas, 2009):

- qui defensa explícitament a l'agressor;
- qui, fomentant dubtes, difonent veus, deslegitimant la paraula de les dones, crea un clima en el qual els agressors segueixen mantenint la llibertat de moure's tranquils per la ciutat, el poble o els nostres espais;

- qui, en nom de la 'raó d'Estat' i de la prioritat de la política, deixa intactes i inalterades les condicions, els llocs, les dinàmiques en les quals l'agressió ha ocorregut;
- qui tracta l'agressió ocorreguda dins els murs domèstics com una simple 'falta de tacte' d'un home cap a una dona, perpetrant la idea que és un problema d'àmbit privat i no públic ni polític.

De manera directa, aquesta figura està relacionada amb el concepte del silenci com a una eina per generar violència cap a les dones. Mantenir el silenci respecte d'una agressió masclista permet que els homes agredeixin les dones amb impunitat i reforça la nostra vulnerabilitat. El silenci ens transforma en còmplices, i la compllicitat amb aquestes violències permet que segueixin ocorrent. Així, el silenci és en si mateix una postura política que ajuda a mantenir els privilegis masculins, i hem d'evitar-ho a tota costa. És per això que, si estàs al corrent del fet que algú ha comès una agressió, has de treballar per establir un vincle amb la dona agredida i fer-li saber que estàs al seu costat i, si ho necessita, l'ajudaràs. Tanmateix, aquest suport ha de ser públic si ella així ho desitja, ja que si no es pot estar donant suport implícit a l'agressor.

Un altre mecanisme, que es pot activar davant d'un cas de violència masclista als nostres espais és la camaraderia masculina. Davant la por o la inseguretat d'altres homes a poder estar en la mateixa situació o a poder exercir violència masclista, s'activen mecanismes de protecció cap a l'agressor per part de la resta d'homes. En aquest sentit, cap home ha de témer trobar-se en la mateixa situació si no ha exercit o exerceix violències masclistes. És imprescindible que els homes del moviment es posicionin al costat de les companyes que han estat agredides i lluitin per unes relacions igualitàries i lliures de violència.

## AMIGUISMES

Relacionat amb l'apartat anterior, existeix el concepte 'amiguismes' per definir aquell comportament que consisteix a ser parcial amb els amics (molt especialment amb amics homes cis heterosexuales blancs, que es troben en una situació de privilegi estructural en aquesta societat patriarcal), i otorgar-los posicions d'autoritat, sense tenir en compte que el context patriarcal en el qual ens trobem ens porta a valorar-los per sobre de la resta de gent només per la seva condició privilegiada (Red Contra las Agresiones Machistas Zaragoza, 2016).

Aquesta parcialitat amb els nostres amics pot portar a passar per alt actituds que en un altre context o d'una altra persona mai toleraríem, però que acceptem, perdonem o ni tan sols qüestionem quan qui les fa és un amic o un company de militància a qui respectem.

En aquest sentit, hem d'entendre que tota agressió masclista és greu, i que el fet de conèixer a la persona que ens agredeix no fa que aquesta sigui menys dura. Ans el contrari, conèixer a l'agressor pot crear situacions de desprotecció i vulnerabilitat cap a les dones, com per exemple trobar-nos amb la persona que ens ha agredit

sense que hi hagi hagut cap mena de gestió -sigui perquè nosaltres no hem volgut compartir la nostra experiència, sigui perquè l'entorn (de l'agressor o comú), hagi potenciat l'immobilisme de manera còmplice amb l'agressor.

Per evitar aquestes situacions en les quals les dones tornem a ser victimitzades (veure apartat victimitzacions secundàries) i/o ens trobem en una posició de vulnerabilitat i indefensió davant de l'agressor, hem de treballar per trencar amb les dinàmiques de complicitat amb els agressors. Prendre una posició política feminista en contra de les agressions masclistes passa per acabar amb la parcialitat dels amiguismes. Així doncs, per començar a pensar sobre com trencar amb aquestes dinàmiques, et recomanem que si el teu amic és acusat d'haver comès una agressió...

- ... no filosofis amb ell sobre conceptes irrealistes o ideals que no representin la situació concreta que s'està intentant gestionar,
- ... no et posicionis en el 'seu bàndol',
- ... no relativitzis l'agressió,
- ... no el justifiquis ni a ell ni a les seves accions de cap manera ni en cap context,
- ... no desviïs l'atenció perquè no es gestioni el cas.

## INTERSECCIONALITAT

Com bé sabem, el gènere no és l'única forma d'opressió estructural que existeix a les nostres societats. La interseccionalitat serveix per explicar com aquestes opressions (p.ex. racisme, classisme, masclisme, capacitisme, LGTBIfòbia) actuen de manera interrelacionada i no independent, creant un sistema d'opressió que reflecteix la intersecció de múltiples formes de discriminació i violència.

El concepte de interseccionalitat va ser desenvolupat per Crenshaw al 1991 per descriure com la raça i el gènere estan interconectats i com l'anàlisi aïllada de la raça o el gènere no podia explicar l'opressió de les dones negres dels Estats Units. El que ella explica és que l'experiència d'aquestes dones no està marcada per la suma de les dues opressions, sinó que es tracta d'una intersecció concreta amb violències específiques.

Així doncs, aquest concepte tracta (entre altres) el gènere, la raça, la classe, la sexualitat o l'edat com a categories interseccionades i explica que les opressions i els privilegis que aquestes categories generen són viscuts de forma simultània (Rodó-de-Zárate, 2013).

# MODALITATS I TIPUS DE VIOLÈNCIES MASCLISTES

Les violències masclistes tenen un ventall infinit de formes, expressions i manifestacions, com a resultat del seu caràcter universal i la seva capacitat adaptativa al llarg del temps i en cada context, espai i relació concreta. S'ha de tenir present, a més, que aquestes violències es poden exercir de manera puntual o de manera reiterada. Així i tot, existeixen diferents classificacions sobre les violències masclistes, i prendre consciència de les diferents formes i contextos en les quals es presenten les violències masclistes és una eina molt útil a l'hora de detectar-les, treballar-les i abordar-les.

A continuació presentem una doble classificació que inclou les anomenades modalitats de violència masclista -referides a l'àmbit on es produeixen les agressions-, i els diferents tipus de violència masclista -categorització de les expressions de violència masclista particulars. Aquesta classificació és àmplia, i comprèn tots els àmbits de la vida, no només el de la militància. Considerem, però, que és una classificació prou desenvolupada per entendre les diferents manifestacions de les violències masclistes i els seus diversos contextos. Tot i això, hem de ser conscients que ni les modalitats plantejades ni els tipus de violències explicats són categories estanques. Els contextos s'interrelacionen entre ells, i tots pertanyen a una mateixa societat construïda sobre uns valors patriarcals. Així, les manifestacions particulars d'un tipus de violència en un determinat context no deixen de ser la materialització i l'adaptació de la violència masclista en aquest espai i les seves dinàmiques. Per altra banda, rarament un tipus de violència masclista es dona sol, sinó en interrelació amb altres agressions, i totes tenen un impacte psicològic i físic sobre el benestar de les dones.

## MODALITATS DE VIOLÈNCIA MASCLISTA

### INTRAFAMILIAR I/O SEXOAFECTIVA

És aquella violència perpetrada en el si de les estructures familiars o les relacions de parella contra dones o nenes (ICI, 2012). És a dir, qualsevol acte abusiu de poder o omissió intencional, dirigit a dominar, sotmetre, controlar o agredir física, verbal, psicològica, patrimonial i/o sexualment a les dones, dins o fora del domicili familiar, per un agressor amb relació actual o passada de parentesc per consanguinitat, afinitat, matrimoni o parella. Són concebudes com a agressions clares, directes i nocives contra la integritat de dones i criatures, per la qual cosa gaudeixen actualment de reconeixement sociopolític i apareixen representades amb freqüència en els mitjans de comunicació.



## INSTITUCIONAL

És l'ús arbitrari de la força exercit per les diferents institucions que componen els Estats (Bermúdez, García, González, 2008: 30). Inclou tant l'ús espectacular i repressiu del monopoli de la violència com les formes toves de domini de les estructures institucionals. Són per tant els actes o omissions de les i els servidors públics de qualsevol ordre de govern que discriminin o tinguin com a fi dilatar, obstaculitzar o impedir el gaudi i exercici dels drets humans de les dones, així com el seu accés a polítiques públiques destinades a prevenir, atendre, sancionar i erradicar els diferents tipus de violències masclistes. Els indicadors de salut i educació mundial assenyalen que les dones són més propenses a sofrir violència institucional a causa de l'ordre jeràrquic patriarcal-capitalista que les situa en una posició de major vulnerabilitat, pauperització, misèria i marginació (Bermúdez, García, González, 2008).

## COMUNITÀRIA

És aquella violència que es dona en l'àmbit sociocomunitari impactant i condicionant la qualitat de vida de les dones, la seva seguretat i la sana convivència dels seus membres. Són, per tant, actes individuals o col·lectius que transgredeixen drets fonamentals de les dones i propicien la seva denigració, discriminació, marginació o exclusió en l'àmbit públic. Té a veure amb la violència simbòlica imposada sobre els seus cossos des de les estructures socials (estat, família, escola, mitjans de comunicació,...) i amb l'estigmatització derivada d'ella (p. ex. com ha de ser una dona, com ha de comportar-se), coses que fan que els mateixos individus que conformen la col·lectivitat exerceixin conductes de vigilància, identificació de la desviació i càstig social sobre les dones. Com a exemple, els comentaris o tocaments a l'espai públic són un càstig social cap a la dona que ocupa un espai en l'esfera pública, quan aquesta es considera pertanyent als homes. Per aquest component de 'castig a la desviació', les dones que no s'ajusten als canons hegemònics de feminitat, les dones estrangeres o les dones amb sexualitats o identitats de gènere no normatives, són més propenses a patir aquesta violència comunitària.

## LABORAL

És aquella violència que discrimina a les dones en els àmbits de treball públics o privats i que obstaculitza el seu accés a l'ocupació, contractació, ascens, estabilitat o permanència, per exemple exigint requisits sobre estat civil, maternitat, edat, aparença física o embaràs (Silva, 2013). Aquesta violència laboral inclou, entre altres coses, la divisió sexual del treball (dins i fora del mercat laboral regulat), l'anomenat 'sostre de cristall', la desigualtat salarial o la discriminació i l'assetjament directes. Aquesta violència (com totes les altres) té conseqüències físic-psicològiques per a la dona, i és la responsable del fet que existeixi una major precarietat laboral entre les dones que entre els homes, perpetuant així les desigualtats econòmiques i de poder existents. L'existència de violència laboral contra les dones ha estat àmpliament estudiada i contrastada (Prieto, Pérez de Guzmán, 2013), però encara hi ha qui qüestiona la seva vigència. Els qui neguen l'evidència tendeixen a emparar-se en la meritocràcia capitalista per justificar les diferències, sense tenir en compte la ideologia patriarcal que subjau als sistemes laborals capitalistes.



## DOCENT

Són aquelles conductes que danyen l'autoestima de les alumnes amb actes de discriminació pel seu gènere, edat, condició social, acadèmica, limitacions i/o característiques físiques, infligides pels mestres. Són, doncs, les conductes que violenten les alumnes en el context escolar, com ara demanar que no es vesteixin amb roba suposadament "provocativa", no tenir en compte les seves opinions durant les classes, donar exemples sexistes per explicar els temes, limitar el seu accés als estudis, o assetjar-les explícitament.

## MILITANT

És aquella violència que es dona en el si d'una organització política o moviment social, per part d'un o varis dels seus membres, cap a una dona de la mateixa organització, o cap a totes les dones d'aquesta organització. Són conductes de menyspreu, invisibilització, marginació i abús cap a les dones, que afecten i/o limiten la seva participació política o silencien la seva veu. Moltes vegades es tracta d'actituds normalitzades (veure l'apartat micromasclismes) derivades d'una concepció de la participació política masclista i androcèntrica, en la qual l'home militant fort i no vulnerable és l'ideal. El ventall d'agressions masclistes en aquest sentit és molt ampli, ja que inclou des del menyspreu de les dones durant les reunions/assemblees o la divisió sexual del treball militant, fins a agressions físiques, psicològiques o sexuals per part de companys de militància que fan que els espais polítics es tornin insegurs per a les dones, expulsant-les implícitament d'aquests. Es pot considerar també com a violència militant la sobrecàrrega de feina que han d'assumir les dones per sobreviure i/o per gestionar la violència masclista rebuda en aquests espais per elles mateixes o per les seves companyes -feina que no seria necessària si els homes no cometessin agressions.

## MÈDICA/OBSTÈTRICA

És aquella exercida pel personal sanitari sobre els cossos de les dones, a través del tracte deshumanitzat, l'abús de medicació i la patologització dels seus processos naturals. Té el seu origen en dues presumpcions de la medicina tradicional occidental: la concepció androcèntrica segons la qual la normalitat és la del cos masculí i la creença que la dona és un home incomplet. Derivat d'això, es produeix una patologització (i corresponent medicalització) de qualsevol procés físic, fisiològic o psicològic particular del cos de les dones (Valls i Llobet, 2006). Aquesta violència mèdica s'exerceix també en els processos de control de la natalitat, on rep el nom de violència obstètrica, la qual inclou la violència cap a la dona embarassada i la violència exercida contra la llibertat reproductiva de les dones (Belli, 2013), vulnerant el seu dret a decidir lliurement si vol o no ser mare, i en cas que sí, com, quan i amb qui vol viure aquest procés.

## MEDIÀTICA

És la publicació o difusió de missatges i imatges estereotipades sobre les dones a través de qualsevol mitjà massiu de comunicació, que de manera directa o indirecta promoguin l'explotació de dones o les seves imatges, injuriïn, difamin, discriminin, humiliïn o atemptin contra la dignitat de les dones; així com la utilització de dones, adolescents i nenes en missatges i imatges pornogràfiques, legitimant la desigualtat de tracte o construint patrons socioculturals reproductors de la desigualtat o generadors de violències masclistes.

## TIPUS DE VIOLÈNCIES MASCLISTES<sup>2</sup>

### PSICOLÒGIQUES

Tota conducta o omissió intencional que produeixi en una dona una desestabilització psicològica, una desvaloració o un patiment, per mitjà d'amenaques, d'humiliació, de vexacions, d'exigència d'obediència o submissió, de coerció verbal, d'insults, d'aïllament o qualsevol altra limitació del seu àmbit de llibertat.

Inclou, per tant, qualsevol agressió, verbal o no verbal (postures, gestos, mirades, moviments corporals, etc.) que intenten desqualificar, desconfirmar o mistificar, entre altres, a la dona.

- La *desqualificació* o *humiliació* és l'acte de restar autoritat, valor i credibilitat a una altra persona.
- La *desconfirmació* consisteix a ignorar la presència d'una persona, negar-li la possibilitat d'opinar, no tenir en compte que existeix. En moltes ocasions, l'agressor ni tan sols escolta a l'altra persona, o no respon a les seves opinions, considerant que simplement no té capacitat per opinar o emetre idees o judicis que puguin ser acceptats.
- La *mistificació* és una eina discursiva que serveix per generar idees i/o representacions falses, mitjançant les quals s'intenta confondre, tergiversar, amagar i encobrir fets o dinàmiques. Aquesta manipulació pot estar dirigida directament contra la persona agredida, o bé ser utilitzada per controlar les idees i opinions d'un determinat entorn social, perjudicant així a la dona.

Exemples de violència psicològica:

- *Desconfirmació*: Considerar a una persona "estúpida"; tractar-la com a immadura i prendre decisions sense consultar-li; oposar-se constantment als seus pensaments i decisions, fer-la sentir sense valor o capacitat per realitzar certes activitats o projectes; ignorar-la, menystenir-la a partir de no escoltar opinions perquè no es considera una persona capacitada, etc.
- *Mistificació*: manipular, tergiversar, tractar de mentidera l'altra persona, etc.

<sup>2</sup>Aquesta secció és una adaptació de la inclosa al Protocol del Moviment Popular de Sabadell (2015)

## SEXUALS

Qualsevol acte de naturalesa sexual no consentit per una dona, inclosa l'exhibició, l'observació i la imposició, per mitjà de violència, d'intimidació, de prevalença o de manipulació emocional, de relacions sexuals, amb independència que la persona agressora pugui tenir amb la dona una relació conjugal, de parella, afectiva o de parentiu. També es considera violència sexual la prostitució forçada, el tracte de persones amb finalitats d'explotació sexual, la mutilació genital i les revisions forçades per 'garantir' la virginitat. Les violències sexuals són una expressió d'abús de poder per demostrar el domini masculí que l'home sent sobre la dona, denigrant-la i concebant-la com a objecte, i van dirigides a sotmetre o denigrar la persona a través de la seva sexualitat.

### Exemples

- Poden anar des de l'assetjament sexual, tocaments o conductes sexuals no desitjades, violacions, sexting, humiliacions per preferències sexuals, limitació o imposició de l'anticoncepció o l'embaràs, infectar intencionalment una ETS, etc.

## FÍSIQUES

Són tots aquells actes o omissions de força contra el cos d'una dona, amb el resultat o el risc de produir-li una lesió física o un dany. És a dir, aquelles lesions físiques de qualsevol mena infringides de manera intencionada, utilitzant la força o algun tipus d'arma o objecte, per part d'una persona a una altra causant-li danys interns, externs o ambdós. Sovint la violència masclista física és la més fàcil de detectar, però no és ni l'única ni la més habitual. Als entorns militants, aquest tipus de violència és dels menys freqüents, però això no vol dir que no es produeixi.

### Exemples

- Poden ser directes, consistents en un contacte físic mitjançant cops, cremades, bufetades, pallisses, asfixies, etc;
- o indirectes, com llançar objectes a prop de la víctima o contra ella.

## ECONÒMIQUES O PATRIMONIALS

Consisteix en la privació intencionada i no justificada de recursos econòmics i materials necessaris per a la supervivència i/o el benestar físic o psicològic d'una dona i, si escau, de les seves criatures. També inclou la limitació en la disposició dels recursos propis o compartits en l'àmbit familiar o de parella. Es manifesta en la transformació, sostracció, destrucció o retenció d'objectes, documents personals (acta de naixement, passaport, targeta de la seguretat social, etc.), béns i valors, drets patrimonials o recursos econòmics. Entre altres efectes, pot produir la dependència econòmica de la dona cap al seu agressor, el que fa que sigui encara més vulnerable a la seva violència si no disposa d'altres recursos socials i materials per fer-li front.

## Exemples

- Impedir-li treballar de forma remunerada, apropiar-se dels seus recursos o impedir-li accedir a recursos comuns, endeutar l'altra persona (demanant crèdits en nom de l'altra que no es paguen, hipoteques, etc.).

## SOCIALS I/O AMBIENTALS

Ambdós tipus de violència estan molt relacionats. La violència social consisteix en el control de la 'vida social' de la dona, a través de conductes que dinamiten les seves relacions socials i familiars i els cercles d'amistats, a la força o de forma subtil, fins que la dona talla les relacions i acaba quedant aïllada, desprenent-se de qual-sevol mena de suport, i desenvolupant o augmentant la dependència emocional cap a l'agressor. Aquesta violència, que és molt freqüent, fa difícil que la persona pugui sortir d'una relació violenta, ja que li manca una xarxa social amb qui poder compartir el que succeeix, que li faci costat i li proporcioni l'ajuda necessària. Per altra banda, la violència ambiental consisteix en la destrucció de l'entorn, el context i les coses de la persona, trencant els seus objectes personals, alterant el seu ambient vital, matant o enverinant la seva mascota o fent-la desaparèixer, cremant fotografies o records importants per a la dona, etc.

### Exemples:

- Colpejar objectes, trencar-los, no respectar el correu/mòbil o els espais íntims de la persona, llençar les seves coses al carrer, maltractar animals, impedir el descans fent soroll, aïllar-la dels seus familiars, amistats, etc.

## SIMBÒLIQUES

Consisteix en la imposició d'una visió del món androcèntrica a través de la naturalització d'unes creences i valors socials determinats i homogenis, que van acompanyats d'unes expectatives col·lectives sobre com ha de ser el món. Es materialitza a través de patrons culturals sobre el què és ser dona i ser home dins el sistema sexe-gènere binari i heteronormatiu.

Es tracta, per tant, d'un tipus de violència invisible, que és exercida amb el consens i el desconeixement de qui la pateix i de la societat en general. És per això que les diferents formes de violència simbòlica són nombroses vegades difícils d'identificar com a violència, ja que es troben naturalitzades i justificades pels costums.

### Exemples:

- imposició i naturalització d'unes expressions de gènere determinades, i criminalització d'unes altres.
- naturalització, no criminalització i justificació d'altres tipus de violència masclista perquè 'el món és així',
- emissió de missatges, icones o signes que reproduueixin les relacions de dominació o justifiquen la violència masclista

## MICROMASCLISMES

Per acabar, volem visibilitzar un conjunt de pràctiques comunament englobades sota el nom de micromasclismes (Bonino, 1998). Són totes aquelles formes subtils i invisibilitzades de domini, que tenen com a principal objectiu forçar, coartar i destruir l'autonomia personal de les dones. Són formes de dominació que restringeixen i violenten insidiosament i reiteradament el poder personal, l'autonomia i l'equilibri psíquic de les persones sobre les quals es donen, atemptant contra la democratització de les relacions.

Es tracta d'un dels tipus de violències masclistes menys explícites i directes, però molt normalitzades i naturalitzades. És per això que sovint s'utilitzen els termes microviolències, micromasclismes, sexisme benevolent, terrorisme íntim, masclismes quotidians o violència de baixa intensitat per fer-hi referència. És important, però, tenir en compte que parlem de 'micro' violències no perquè siguin insignificants, sinó perquè són petites estructures que acaben conformant la gran estructura que és el patriarcat.

En aquest sentit, hem de tenir-les sempre en compte, ja que són aquestes actituds més subtils el caldo de cultiu de les violències masclistes més visibles, i a mitjà o llarg termini poden acabar generant conductes de domini, control i abús més explícites i directes. És per aquesta raó que, tot i haver-les pogut incloure dins les violències psicològiques, no ho hem fet.

Se'n diferencien quatre tipus, que podem veure reflectits en els nostres espais:

- UTILITARIS

Contribueixen a un desigual repartiment de poders i tasques entre homes i dones, amb l'objectiu de fer prevaldre la qualitat de vida i privilegis dels homes. En són exemples: la no participació en les tasques reproductives i de cures, l'abús i l'aprofitament de la capacitat de les dones com a agents de cura i benestar (també a l'hora d'organitzar-se en l'àmbit militant les tasques), la manca de reconeixement i el valor de les tasques de cura...

- ENCOBERTS

Maniobres actives que pretenen que les dones tinguin una forta dependència de l'aprovació masculina, per tal de fiançar el domini contra elles. En són exemples: la creació de falta d'intimitat (silenciar o ignorar, aïllar, desqualificar, no valorar l'altra, manipular els fets en la seva contra, culpabilitzar-la constantment, etc.), i l'autojustificació i l'auto-indulgència (fer-se el "tonto", menysvaloració dels propis errors, evitar responsabilitats, etc.). Aquestes conductes també les podem veure en espais de presa de decisió com les assemblees, l'organització i la coordinació d'actes, etc.

- COERCITIUS

Serveixen per retenir el poder utilitzant la força psicològica o moral masculina. En són exemples: l'ús abusiu de l'espai físic (sofà, comandament de la televisió, ús espai públic -metro, el pati de les escoles, etc.) i del temps per un mateix (temps d'oci, etc.). També significa apel·lar a la superioritat de la lògica masculina quan les dones exigeixen coses, menyspreant les seves prioritats (en l'àmbit militant, ho podem veure quan es menystenen les demandes de les dones en una vaga, pel que fa a les assemblees, quan es demana que es treballin les relacions de poder, etc.).

- DE CRISI

Passen en moments crítics en els quals, per exemple, augmenta l'autonomia de la dona o es produeix una pèrdua laboral o una limitació física. Es tracta de situacions on la dona o les dones demanen més igualtat, i en contra es dóna una resistència passiva que s'allarga en el temps, esperant el cansament de l'altre, etc.

Els micromasclismes sovint es justifiquen, personalment i socialment, amb afirmacions com ara "els homes som així", "no me'n vaig adonar" o "no volia fer-te mal". És a dir, es justifiquen sobre el no qüestionament dels rols de gènere i sobre la perpetuació de les diferències socialment construïdes entre homes i dones.

## VICTIMITZACIONS SECUNDÀRIES O REVICTIMITZACIONS

Són violències masclistes exercides contra les dones que ja es troben en situacions de violència masclista o que han patit una agressió masclista, com a conseqüència directa o indirecta d'actuacions desencertades o dels dèficits de les intervencions dutes a terme pels organismes responsables o l'entorn. Són violències exercides en el període posterior a haver denunciat una situació de violència masclista i se'n deriven de la manca de capacitat o de voluntat política per donar respostes efectives per les dones, provocant així danys que podrien ser evitables. Aquesta revictimització es dóna, per exemple, quan les dones no són cregudes, quan se les posa en dubte i són jutjades sota uns prejudicis, estereotips i actituds sexistes de les quals les dones n'acaben sent víctimes, o quan se'ls fa explicar nombroses vegades els fets, fent-les reviure la situació de violència patida.

La victimització secundària s'ha entès generalment com a forma de violència institucional exercida quan la dona entra en contacte amb el sistema de justícia (Beristain, 1996), però la revictimització no es produeix de manera exclusiva pels agents de l'estat. Aquesta pot succeir en diferents moments socials i per part de diferents persones, conegudes o no.

Per prevenir la revictimització als nostres espais i en les nostres pràctiques, hem de posar sempre al centre les necessitats de la dona agredida, reduint al mínim les molesties derivades de la gestió del cas i les diferents fases d'intervenció. Això inclou no

dubtar ni qüestionar el seu relat, no obligar-la a relatar els fets fins que ella ho vulgui, intentar que no hagi d'explicar els fets més d'una vegada, no imposar-li actuacions concretes ni tenir actituds paternalistes. Com a dones, tenim capacitat per analitzar les nostres vivències i necessitats, i tenim agència per decidir què volem fer, com ho volem fer i quan ho volem fer.

## CICLE DE VIOLÈNCIES EN LES RELACIONS SEXO AFECTIVES

Com hem vist en els apartats anteriors, les violències masclistes prenen diferents formes i es donen en contextos molt diversos. Però, a més a més, aquestes violències poden donar-se de forma aïllada o puntual, o de forma continuada dins una relació de proximitat que sigui estable en el temps. En aquest sentit, les relacions sexoafectives, sota els mites de 'l'amor romàntic', han sigut històricament els espais on la violència masclista es troba més normalitzada i naturalitzada, quan no totalment invisibilitzada.

En aquest tipus de relacions, s'ha definit un procés que ens permet entendre com tendeixen a desenvolupar-se la majoria de situacions de violència masclista a les parelles i que s'anomena **cicle o espiral de la violència** (Walker, 1984). Aquesta teoria té l'objectiu d'explicar els comportaments i les fases que sovint caracteritzen les relacions de violència masclista en aquests contextos, amb la finalitat de facilitar un millor abordatge i acompanyament de les dones en cada cas.

Segons Walker, quan es donen relacions de violència masclista, aquestes tendeixen a constituir-se com a un procés dinàmic on, de manera cíclica, reiterada i intencionada, es donen tres fases concretes:

- 1- l'augment de la tensió;
- 2- l'esclat de violència;
- 3- la lluna de mel.

Val a dir que no a totes les relacions de violència les fases es presenten de manera regular, sinó que poden succeir en períodes i ritmes molt diferents en cada cas.

### FASE 1: L'AUGMENT DE LA TENSÍO

En aquesta fase, augmenta la tensió i les discussions entre la parella, sigui per factors externs o per desavinences o conflictes entre ells. Els actes o actituds hostils cap a la dona se succeeixen, i l'agressor tendeix a ser violent de manera puntual (de manera verbal o física) i a presentar canvis sobtats d'ànim que la dona no arriba a comprendre i sovint tracta de justificar.

La dona sovint creu que la situació de tensió, d'abús i/o de control generada pot retrocedir, atribuint-se a si mateixa el deure de calmar a la parella i eliminar la tensió, complaent-la i tractant de no molestar-lo. En aquestes situacions, la dona pot arribar a sentir-se culpable de la violència que rep, ja que l'agressor tendeix a justificar la seva actitud com a un càstig o represalia cap a ella.

Progressivament, la dona va adoptant una sèrie de mesures per gestionar la situació, adquirint mecanismes d'autodefensa psicològica, per tal d'intentar anticipar o evitar les tensions. Ara bé, encara que desenvolupi estratègies d'evitació, el més probable és que es passi a la següent fase, on hi haurà una explosió de violència, ja que l'esclat d'aquesta no depèn d'ella sinó de l'agressor, i es pot donar en qualsevol moment.

## **FASE 2: EXPLOSIÓ DE LA VIOLÈNCIA**

Aquesta segona fase es caracteritza per una forta i violenta descàrrega de les tensions acumulades a la fase anterior. Cada vegada, les agressions es donen de manera més inesperada i incontrolable, i són cada cop més greus, propiciant en la dona un estat de desorientació, por i inseguretat.

El més freqüent és que els primers esclats de violència siguin de violència psicològica o ambiental, de caràcter simbòlic i de manera aïllada. La violència física o sexual sol aparèixer quan la persona ha estat ja maltractada psicològicament durant un temps en diverses ocasions, i quan l'agressor ha aconseguit minar la seva autoestima i generar sentiments de por i de culpa, entre d'altres, en ella.

Hem de tenir molt clar que l'agressor no utilitza aquesta violència per canalitzar descontroladament impulsos de tensió i ira acumulada (com sovint es diu als mitjans de comunicació), sinó que es tracta d'una descàrrega violenta dirigida cap a una persona concreta (la seva parella, envers la qual té una posició de poder), en un moment i lloc determinat. És a dir, és un dany causat de manera intencionada.

En algun moment d'aquesta fase, la dona comença a percebre i entendre que l'agressivitat augmenta de manera independent als propis actes.

## **FASE 3: LA LLUNA DE MEL**

En aquesta tercera fase trobem moments de reconciliació, calma i afecte on l'agressor intenta minimitzar la violència exercida i ambdós tracten de recuperar la confiança, la il·lusió, la passió... sentint que tornen a les primeres etapes de la relació.

L'agressor reconeix en aquesta etapa que s'ha excedit dels límits i intenta resoldre la situació. Demanar perdó, fer regals, sopars, viatges o concedir a l'altra quelcom que desitja són pràctiques que poden aparèixer en aquesta fase per tal de complau-

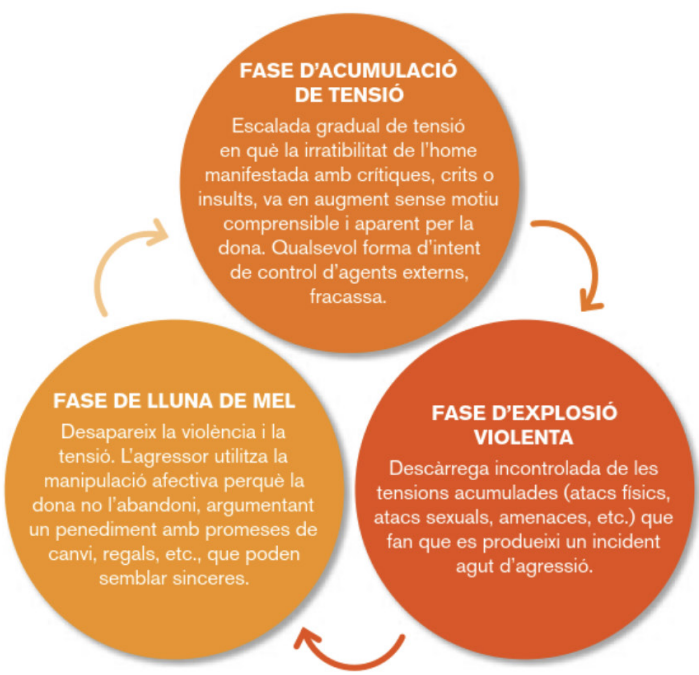


re a l'agredida i fer-se perdonar. L'agressor també tendeix a prometre que mai més serà violent, que canviarà, i fins i tot pot tractar de convèncer a la dona que no sap per què s'ha comportat de manera violenta o que ella ha estat la culpable, ja que ell l'estima i mai voldria fer-li mal.

Aquesta fase 'positiva' de la relació és el que fa que la persona agredida segueixi mantenint-la. En aquests moments, és molt difícil intervenir amb ella, ja que probablement relativitzarà els esclats de violència anteriors. La dona es troba en un moment de plaer i benestar, i per tant està connectada en els moments positius de la relació, i minimitzarà els períodes negatius i violents anteriors.

En aquesta fase, l'agressor també intenta convèncer a la dona que ella és la clau del canvi, l'única via d'esperança per ell i es justifiquen els mites de l'amor romàntic per propiciar aquest canvi de gir. Amb aquest discurs, s'està responsabilitzant la dona dels propers esclats, ja que s'està dient que, si es donen, és perquè ella no l'ha ajudat a canviar.

Les promeses de canvi, però, no tendeixen a fer-se efectives. Ans el contrari, un temps després d'haver iniciat la tercera etapa, el cicle de la violència comença de nou, iniciant-se novament la fase 1 d'augment de la tensió. En aquests casos, la violència masclista actua de forma cíclica, però a més a més les fases anteriorment descrites tendeixen a agreujar-se i accelerar-se cada vegada més, escurçant progressivament les fases de lluna de mel i augmentant la gravetat i intensitat dels esclats de violència, tal com s'il·lustra en el següent gràfic:



Font: PIADs, Ajuntament de Barcelona

D'altra banda, quan la violència es dona dins una relació de parella o sexoafectiva, la persona agredida sol passar per una sèrie d'etapes, tot i que no és un procés que es doni en tots els casos ni tenen perquè donar-se totes les etapes. Tenir en compte aquestes etapes, conjuntament amb el cicle de la violència, pot ajudar a

analitzar en quin moment es troba la persona agredida i facilitar l'acompanyament en l'evolució de la recuperació de la dona. És de vital importància quan intervenim en un cas de violència respectar els ritmes de la persona agredida, entenent els seus alts i baixos, les qüestions o passos que pot assumir fer en cada moment, les seves necessitats, etc.

Les etapes són:

- **Etapa de vinculació i subjecció inicial.** És la fase d'enamorament, de projecció afectiva i vital cap a l'altra persona. Predominen els moments desitjables, el benestar i el plaer, més que els comportaments indesitjables.
- **Etapa de resistència.** En aquest moment la dona busca estratègies de resistència al maltractament que minimitzin l'impacte de les agressions. En aquesta fase la dona també se n'adona que la violència no depèn d'ella, sinó de l'agressor, i exigeix un canvi en l'altre.
- **Etapa d'ambivalència.** En aquesta fase la dona comença a identificar la violència i acceptar el fracàs de la relació, iniciant a poc a poc la recuperació de si mateixa i dels espais propis. En aquesta etapa es poden donar els primers intents de separació o trencament de la parella.
- **Etapa d'inici de la separació.** És el moment en el qual s'identifica internament i clarament la violència. S'accepta el fracàs de la relació i es comença activament la recuperació d'una mateixa i dels propis espais. Aquesta recuperació es pot donar de forma encoberta. La dona fa els primers assajos de separació, que no tenen per què ser els definitius. Poden haver-hi retorns.
- **Etapa de la separació pròpiament dita.** És el moment on hi ha un trencament definitiu i la dona agredida decideix que vol refer la seva vida sense l'agressor.
- **Etapa de començar de nou.** És el moment en el qual la dona comença a apoderar-se per prendre decisions i actuar sobre la seva pròpia vida. Hi ha un aprenentatge de l'ús dels serveis públics, de les xarxes de suport mutu i/o de l'autodefensa feminista.
- **Etapa de reconstrucció de llibertat i de futur.** És la fase de projecció i reconstrucció del propi projecte de vida de la dona (en tots els àmbits d'acció de la persona, amistats, laboral, militant...) de manera independent, lliure i saludable.

# EFECTES DE LES VIOLÈNCIES MASCLISTES

A més de mantenir una relació d'explotació estructural envers les dones, les violències masclistes tenen efectes directes sobre el benestar, la seguretat i la integritat de les persones que les reben. Aquests efectes són múltiples, i poden afectar la salut física, psicològica i social de les dones i del seu entorn proper. Els diferents tipus i modalitats d'agressions, la seva coexistència, intensitat i duració en el temps marquen un impacte diferencial en la salut.

A continuació es presenta una classificació dels àmbits d'afectació de la salut (Cantera, 1999), amb alguns exemples. Hem d'entendre, però, que cada dona i cada cos respon de manera diferent a les violències rebudes. Aquests àmbits d'afectació no es donen necessàriament tots, ni tampoc tenen perquè donar-se en el mateix moment temporal. A més, s'ha de tenir en compte que aquests efectes poden perdurar anys després d'haver patit l'agressió (o d'haver sortit d'una relació de poder abusiva), o fins i tot aparèixer setmanes, mesos o anys després de l'agressió.

## EFECTES A LA SALUT FÍSICA

Conseqüències immediates: aquelles produïdes just després de l'agressió, tals com:

- Lesions físiques: fractures, ferides, contusions, traumatismes, cremades, mossegades, hematomes. Poden arribar a ser lesions duradores i irreversibles.
- Dèficits neuropsicològics com a conseqüència dels cops, centrades específicament a les zones del cap, tronc, coll, pit, tòrax i abdomen.
- Síntomes que es produeixen com a resposta física davant l'estrès suportat:
  - Dolors crònics
  - Síndrome de l'intestí irritable
  - Insomni, cansament
  - Addiccions
  - Somatitzacions (dolors d'estómac, mals de cap, vòmits, etc.)...

A llarg termini: produïdes generalment per una exposició a la violència crònica

- Malalties psicosomàtiques tals com a trastorns immunològics, respiratoris, endocrins, cardiovasculars, ginecològics, etc.
- Seqüeles físiques anatòmiques, funcionals i/o estètiques.

La mort de la víctima: pot produir-se de forma immediata (durant un episodi de violència, un homicidi premeditat, etc.) o tardana (al llarg del temps, derivada de les seqüeles produïdes pel maltractament); pot ser per homicidi o per suïcidi.

## EFFECTES A LA SALUT SEXUAL I REPRODUCTIVA

- Disminució del desig
- Temor a les relacions sexuals i sexoafectives
- Problemes ginecològics (p. ex. trastorns menstruals, sagnats i fibrosi vaginal)
- Malalties de transmissió sexual
- Dolor pèlvic crònic
- Infecció urinària
- Embaràs no desitjat
- Problemes durant l'embaràs (p. ex. hemorràgia vaginal, amenaces d'avortament, mort fetal, part prematur, baix pes de la criatura en néixer)

## SALUT PSICOLÒGICA I EMOCIONAL

Alteracions psicològiques que produeixen inadaptació a la vida diària i interfereixen en el funcionament quotidià.

Conseqüències cognitives:

- Negació del maltractament i/o minimització de violència que se sofreix.
- Modificació dels esquemes cognitius: canvis en les creences sobre una mateixa, les altres persones i sobre el món.
- Autoavaluacions negatives.
- Idees de desconfiança i suspicàcia.
- Errors perceptius sobre una mateixa, les altres persones i el món.
- Disminució de l'atenció, concentració i memòria.
- Episodis dissociatius transitoris, sensació de dany psíquic permanent, sensació de ser completament diferent d'altres persones i despersonalització.
- Apatia
- Desmotivació per canviar o millorar
- Bloqueig en la presa de decisions
- Negativitat i catastrofisme sobre el futur.
- Idees de mort i/o de suïcidi.

Conseqüències emocionals i afectives:

- Trastorns d'ansietat:
  - Trastorn obsessiu-compulsiu.
  - Fòbies específiques.

- Trastorn d'ansietat generalitzada.
- Crisi de pànic.
- Agorafòbia
- Disfòria persistent (estat d'insatisfacció, ansietat o inquietud).
- Trastorn d'estrès posttraumàtic
- Indefensió apresada
- Síndrome d'adaptació paradoxal.
- Baixa autoestima i baixa autoconcepció:
  - Infravaloració
  - Sentiments d'incapacitat i inutilitat
  - Sentiments de fracàs
  - Visió negativa i catastròfica sobre una mateixa.
- Incapacitat de sentir-se estimada.
- Vulnerabilitat i dependència afectiva.
- Ira i ràbia.
- Sentiments de vergonya sobre una mateixa pels abusos experimentats.
- Autoculpabilització, sentir que ha pogut causar o que no ha estat capaç de parar i/o tolerar la violència.
- Depressió, sentiments de tristesa, desempament, desesperança.
- Alteracions del somni (insomni, hipersòmnia, malsons, terrors nocturns).
- Impulsos suïcides.
- Trastorns de la conducta alimentària
- incapacitat d'avaluar l'entorn i les persones de forma equilibrada, minimitzant el perill, justificant conductes agressives, autoculpabilitzant-se de qüestions on la responsabilitat és de l'altre

## **EFFECTES A LA SALUT SOCIAL**

- Aïllament
- Absentisme (en l'àmbit laboral pot portar a la pèrdua del lloc de feina)
- Pèrdua d'habilitats socials i comunicatives

## EFFECTES A LA SALUT DELS INFANTS I EL JOVENT AFECTAT (P. EX. FILLES I FILLS)

*Amb freqüència són també agredides directament per l'home, amb efectes similars per la seva salut que els que pateixen les dones.*

- Trastorns o alteracions en el desenvolupament integral
- Socialització en la violència (normalització i alta tolerància)
- Sentiments d'amenaça
- Dificultats d'aprenentatge i socialització
- Comportaments de submissió o violència amb els seus companys i companyes
- Malalties psicosomàtiques

En aquest apartat, cal destacar la importància de les xarxes de suport mutu, que actuen com a agents esmorteïdors dels efectes anteriorment descrits. Aquests esdevenen espais de gran importància a l'hora d'identificar la violència rebuda i establir mecanismes de recolzament col·lectiu en la defensa i superació d'aquesta.

## MITES QUE PERPETUEN LA VIOLÈNCIA MASCLISTA

Hi ha un seguit de mites que tendeixen a reafirmar-se quan sorgeixen agressions masclistes, també als nostres espais, i que invisibilitzen la violència que s'hi dona. Tenen origen en la concepció individual i no estructural de la violència masclista explicada a l'apartat 'Patriarcat', i responen a una tradició de pensar les violències masclistes com a desviació de la normalitat suposadament igualitària de la societat.

### 1 ESTEREOTIP DE L'AGRESSOR COM A SUBJECTE FORA DE LA NORMALITAT

El primer mite fa referència a l'opinió generalitzada que existeix un prototip d'home maltractador/agressor que és violent, totalment ignorant de la teoria i praxi feminista, amb antecedents de violència intrafamiliar, amb patologies de salut mental i/o problemes d'alcohol i toxicomanies; un home irascible, tosco, de baix nivell educatiu, ignorant, fracassat... El moviment feminista i les associacions que treballen amb dones agredides i homes agressors han desemmascarat aquest mite i demostrat que no existeix cap característica definitòria ni dels agressors ni de les agredides. Tot i això, aquesta imatge monolítica i estereotipada del que és un agressor és present a l'imaginari col·lectiu i fa que (Biglia i San Martín, 2009):

- 1- no vulguem reconèixer que un company treballador, simpàtic, agradable, 'militant de base', etc., o un amic o familiar nostre hagi exercit algun tipus de violència masclista cap a una dona;

- 2- tinguem la necessitat de justificar i explicar el que ha passat traient-li la responsabilitat a l'agressor', que 'és bona persona', i posant-la en les circumstàncies particulars de les seves accions (p. ex. una crisi de salut mental transitòria, el consum d'alcohol i altres drogues, una acció de l'agredida que el va portar a enfadar-se);
- 3- tinguem la creença que les dones que pateixen les agressions masclistes haurien de saber preveure o intuir que aquests homes particulars que les agredeixen compleixen amb el prototip d'agressor masclista, i que, si escullen relacionar-se amb ells, poden ser considerades com parcialment responsables de la violència rebuda.

## 2 ESTEREOTIP DE LA DONA MILITANT-FEMINISTA COM A INVULNERABLE

Aquest mite respon a la idea generalitzada que les dones feministes, per ser-ho, hem d'haver superat totes les limitacions de la cultura heteropatriarcal i ser (sempre i en qualsevol context) fortes, independents, segures i lliures de contradiccions. Aquesta imatge del que és una dona 'veritablement' feminista porta les dones militants a situacions en les quals els hi és difícil identificar i/o reconèixer que han viscut o viuen situacions de violència, o que es troben en una relació abusiva. A la dificultat compartida amb altres dones per sortir d'un context de violència, se suma en aquest cas la por a ser jutjada per ser 'mala feminista' i no haver detectat les (suposades) senyals de perill. A més, aquest mite porta a situacions de qüestionament i re-victimització de les dones militants, que són qüestionades quan denuncien els fets perquè 'ningú es creu que una dona forta com tu hagi sigut agredida' (Biglia i San Martín, 2009).

Hem d'entendre que aquesta identificació entre dona forta i autònoma i la impossibilitat de patir violència ve donada per una mala interpretació històrica del que són les agressions masclistes. Com ja s'ha explicat, tradicionalment les agressions masclistes eren llegides com a incidents aïllats entre individus naturalment diferents que responien a les característiques pròpies dels tradicionals gèneres binaris home/dona. Això feia (i desafortunadament encara fa) que, per ser considerada com a 'veritable' víctima, la dona agredida havia d'encaixar perfectament en el rol de dona desprotegida, indefensa, dèbil i vulnerable, i havia de quedar totalment destrossada i anul·lada com a persona després de sofrir una agressió. Hem de ser molt conscients que això no és així. Sota el patriarcat, qualsevol dona és susceptible de rebre violències masclistes, sigui o no feminista, estigui o no 'empoderada', i, a més a més, qualsevol reacció que tingui una dona davant d'una agressió masclista és igualment legítima i no fa que l'agressió sigui més o menys greu, més o menys real.

Per altra banda, hem de començar a desconstruir la idea que una dona, per ser feminista i activista, ha d'encaixar amb els rols i els paràmetres de l'estereotip d'home activista (fort, invulnerable, segur de si mateix, purament racional, etc.), i deixar de menysprear atributs que han sigut tradicionalment llegit com a femenins però que poden constituir una veritable praxi feminista. Aquest és el cas de pràctiques com compartir els malestars que sentim, demanar ajuda, consell o suport, i fins i tot reconèixer les nostres limitacions i contradiccions. Aquestes pràctiques ens poden

ajudar a créixer tan individual com a col·lectivament, construint en positiu els espais feministes com espais de cures, i no només com espais de defensa contra les agressions masclistes.

### 3 L'ESQUEMA VÍCTIMA-AGRESSOR

Es tracta d'un mite reduccionista segons el qual existeixen només dos subjectes estereotipats: un agressor, que és un home dolent, un monstre, una persona malalta (un home que respon a l'estereotip de l'agressor com a home fora de la normalitat); i una víctima, que és una dona dèbil i vulnerable que necessita ajuda i/o ser salvada. La naturalesa reduccionista d'aquest esquema porta a un judici comprensiu i integral de les persones, esborrant qualsevol altra faceta de la personalitat i la vida tant de l'home com de la dona (Red Contra Agresiones Machistas Zaragoza, 2016).. A més d'una lectura irreal de les relacions i les persones involucrades, aquest esquema:

- reforça el primer mite que hem explicat, traient-li responsabilitat a l'home i/o justificant-lo, al mateix temps que dificulta que acceptem que un amic o familiar nostre que considerem bona persona hagi comès una agressió.
- situa la dona agredida en una posició d'incapacitat en la que qualsevol cosa que digui o faci la 'víctima' es llegeix en termes de reacció emocional, nerviosisme, impulsivitat i desemparo. Això implica que les reaccions de les dones que han patit agressions no es considerin racionals i només es tinguin en compte des de punts de vista paternalistes i proteccionistes que eliminen l'agència de la dona.
- perpetua la imatge de la víctima com a dona dèbil i vulnerable, generant escepticisme i descrèdit quan la dona agredida és llegida com a forta, segura de si mateixa i capaç de defensar-se, ja que la relació de poder home-dona es posa en qüestió per no adaptar-se als estereotips de gènere.

### 4 EL MITE DE LA PROVOCACIÓ

És la idea que la dona agredida té cert grau (o total) de responsabilitat en els fets ocorreguts. Són idees, manifestades en rumors i judicis culpabilitzadors cap a les dones, com ara 'si l'ha acabat agredint, és perquè ella li ha posat fàcil' o 'que si la relació era nociva, ella també hi devia tenir part de culpa'. Aquestes reaccions analitzen la violència masclista des d'una idea simplista i essencialista, que obvia l'existència d'un sistema productor i reproductor de dominació de les dones per part dels homes i que, per tant, nega el desigual posicionament d'homes i dones en l'execució, manifestació i abordatge de les violències masclistes.



## 5 EL MITE DE LES DENÚNCIES FALSES

Aquest mite es construeix sota la idea que existeixen dones que denunciïn falsament als homes per violència masclista, i que és per això que no hem de creure el relat de la dona si no es presenten 'proves objectives'. Tendeix a emparar-se discursivament en la presumpció d'innocència de l'agressor, sense tenir en compte les especificitats i particularitats que presenta la violència masclista dins l'estructura patriarcal de dominació que sotmet a les dones, així com les dinàmiques pròpies de les violències masclistes i les dificultats de superar-les.

Derivat d'aquest mite, ens trobem sovint en situacions en les quals una dona militant que manifesta haver rebut violència masclista ha de defensar-se d'acusacions que la tracten de mentidera o exagerada, és a dir, de qüestionaments cap a la seva persona que simultàniament defensen l'agressor. Hem de ser molt conscients de l'esforç emocional i psicològic que pot suposar per una dona que ha estat agredida explicar i denunciar els fets. Frases i idees com ara 'si fos veritat i ella no tingués res a amagar ens ho explicaria sense remordiments' manifesten una idea molt equivocada del que suposa la violència masclista per les dones, i parteixen d'una concepció de la violència masclista com a experiència personal i privada, i no com una realitat estructural, col·lectiva i política.

A més a més, partint d'aquest mite, es pot fàcilment incórrer en noves agressions, consistents a no respectar els tempos i els espais que la dona agredida necessiti per tal de recuperar-se de l'agressió, per exemple forçant-la a declarar i explicar els fets viscuts abans que ella ho decideixi (o fer-li relatar -i reviure- reiteradament). Respectar els ritmes de la persona agredida ha de ser sempre una prioritat davant una situació de violència masclista, per tal de poder construir processos de gestió respectuosos i encaminats cap a la reparació i recuperació de la dona.

Cal assenyalar, per últim, que aquest mite ha estat desmuntat fins i tot des de les institucions de l'estat espanyol, amb dades del CGPJ que diuen que el percentatge de denúncies falses per violència masclista és ínfim (menor al 0,001%).

## 6 LA CREENÇA QUE LES VIOLÈNCIES SEXUALS SÓN UN PERILL EXTERN A LA LLAR

És la construcció social i mediàtica de les violències sexuals com a un perill propi de l'espai públic, que té l'objectiu de mantenir les dones a casa i perpetuar el seu rol de 'dones de la llar' a través de la por als desconeguts i als espais públics. Aquesta construcció de la por manté les dones sota control, passives, sense iniciatives, sense ocupar l'espai públic. A més a més, aquesta concepció de la violència sexual responsabilitza les dones agredides dels atacs, perquè 'si s'estiguessin a casa, no hauria passat res'. Aquest estereotip dels atacs i agressions sexuals és, però, una estratègia discursiva per sotmetre les dones, i no es correspon amb la realitat material que vivim. Contràriament a aquest estereotip, les estadístiques mostren que la major part de les agressions sexuals es donen des del cercle íntim de la dona, i que, per exemple, la proporció de violacions per part d'homes desconeguts amagats a carrerons de matinada és molt petita. Així, la majoria d'agressions d'aquest tipus

ocorren dins la família i els cercles íntims de la dona, en mans d'homes capaços d'establir vincles de confiança i poder amb la dona agredida.

Tenir en compte i desmuntar aquests mites esdevé clau per tal de desarticular tots aquells discursos i reaccions que poden interferir quan es dona una situació de violència masclista als nostres entorns. Si no desmitifiquem les figures arquetípiques de l'home agressor i de la dona militant, si no deixem de qüestionar a les companyes i culpabilitzar-les de les violències rebudes, i si no acceptem que les violències masclistes es donen a tots els espais però sobretot en els de confiança, acabarem generant nous espais de violència i victimització envers les dones.

## AUTODEFENSA FEMINISTA

L'autodefensa feminista és un conjunt d'estratègies feministes i anticapitalistes de resposta de les dones davant les agressions masclistes que patim. Es tracta d'un dret de les dones, ja que defensar-se davant d'un dany o perill és totalment legítim. Així, l'autodefensa feminista són tots aquells mètodes que podem fer servir les dones per a salvaguardar la nostra integritat física i psíquica. Parlem d'autodefensa feminista perquè es tracta d'accions de defensa davant d'atacs previs, defensa davant les violències masclistes dels agressors i del sistema patriarcal-capitalista, violències que hem explicat en aquest mateix document (Mujeres Autónomas, Desconegut).

Hem d'entendre, però, que quan parlem d'autodefensa feminista no parlem només de tècniques de defensa personal enteses de manera tradicional (tot i que aquestes solen ser útils i valuoses). L'autodefensa feminista va molt més enllà, i és tot allò que nosaltres podem fer per tenir el control efectiu de les nostres vides, i que aquestes puguin ser viscudes de manera segura i lliure (Manada de Lobxs, 2009). Això inclou no només respondre a les agressions puntuals d'un home agressor, sinó també treballar per subvertir el sotmetiment de les dones dins el sistema patriarcal-capitalista i lluitar contra la seva violència estructural i simbòlica. Aquest sistema és en si mateix violència cap a les dones, així que qualsevol acte de resistència i rebel·lió contra ell pot ser llegit en clau d'autodefensa feminista.

Encara més, si tenim en compte la naturalesa política de les violències masclistes, que són una eina del sistema patriarcal per perpetuar la situació estructural de desigualtat, hem d'entendre que la resposta que se'ls hi ha de donar ha de ser, també, una resposta política i col·lectiva. És per això que necessitem crear xarxes de suport mutu i de gestió de les agressions, al mateix temps que necessitem aprendre autodefensa sempre des d'una perspectiva feminista.

L'autodefensa ens permet invertir el rol que el sistema patriarcal ens assigna en determinades situacions en les quals s'espera de nosaltres que representem el paper de víctimes (Mujeres Autónomas, Desconegut). Davant d'aquest suposat rol, l'autodefensa feminista ofereix una manera pràctica i directa de canviar la construc-

ció del gènere i la nostra socialització en la por i la debilitat. L'autodefensa feminista és una eina per desestabilitzar les relacions de poder que es donen entre homes i dones en aquest sistema patriarcal, així com per desmuntar els mites sobre la suposada inferioritat biològica o natural de les dones. La construcció tradicional de la feminitat relega les dones a una posició en la qual tendim a sentir-nos incapaces de cuidar-nos a nosaltres mateixes. Enfrontar els nostres sentiments de frustració i vulnerabilitat després d'una agressió ens pot ajudar a revertir el rol de víctima i a qüestionar les definicions tradicionals del que és ser dona.

Així, l'autodefensa feminista ens serveix de protecció no per la resposta puntual i contextual a una agressió (que també), sinó perquè ens empodera per defensar-nos i genera un seguit de canvis en la nostra percepció del nostre gènere.

A més a més, l'autodefensa feminista ens ofereix a les dones una alternativa real a la gestió de les institucions i autoritats públiques que volen tenir el monopoli de la gestió de les agressions masclistes, la qual cosa fan sistemàticament des d'una perspectiva paternalista i victimitzadora que anul·la la capacitat d'acció de les dones, les tracta com a subjectes totalment dependents dels altres, i sovint les revictimitza. Contràriament a molts processos institucionalitzats, l'autodefensa feminista és una eina empoderant i pràctica per respondre les agressions respectant els desitjos de la dona agredida, i prioritant sempre la seva seguretat i integritat (Red Contra Agresiones Machistas Zaragoza, 2016).

Finalment, els objectius i aspiracions de les dones que practiquem i construïm l'autodefensa feminista són múltiples. A curt termini i en el context immediat que ens trobem, l'autodefensa té per objectiu permetre i empoderar qualsevol dona per fer front a una agressió i donar-li resposta. Però més enllà d'això, la pràctica de l'autodefensa busca fer créixer en les dones el seu sentit de capacitat pròpia i així incrementar la seva autonomia, independència i autoestima. Encara més, a llarg termini, l'autodefensa feminista pot pensar-se com a una eina per desconstruir els gèneres tradicionals, construir-nos lliurement com a dones diverses i, finalment, desmantellar el patriarcat.

## **PROTOCOLS PER LA PREVENCIÓ I L'ABORDATGE DE LES VIOLÈNCIES MASCLISTES**

Els protocols per la prevenció i l'abordatge de les violències masclistes són eines de les quals es pot dotar un col·lectiu, una organització, un moviment social o el teixit associatiu d'un barri (entre d'altres) per detectar situacions de violència masclista i orientar la seva intervenció en el si d'aquest grup, per tal de construir espais lliures de violències masclistes. Es tracta, per tant, d'una eina política col·lectiva per fer front a les violències masclistes de manera coherent, consensuada, ferma i conjunta.

Tot i que la principal funció d'aquests protocols és detectar les situacions de violència masclista que es donin al si dels grups i guiar les mesures a prendre, tenen també altres objectius. Els protocols han de servir per prevenir i sensibilitzar sobre les violències masclistes, els seus tipus i modalitats, i les seves conseqüències per treballar en la transformació i subversió de la realitat patriarcal en la qual vivim. En aquest sentit, molts dels protocols volen també ajudar a la identificació de dinàmiques androcèntriques i sexistes que es donen en els grups i en els seus espais, com ara les dinàmiques assembleàries, els discursos i la imatge que es projecta, l'organització interna o la prioritització de certs temes o espais de treball.

Derivat d'aquests objectius els protocols inclouen, per norma general, una definició del concepte de violències masclistes amb la qual es treballa i una classificació dels diferents tipus i modalitats de violències que es preveu que es poden donar dins aquests espais, tenint en compte la conjuntura del grup. Després, plantegen les mesures recomanades segons cada cas, així com el circuit i el procediment a seguir per poder abordar-los.

Per tal que els protocols siguin útils, és recomanable que aquests es construeixin a partir de processos participatius amb la militància o els/les membres del grup. Això permet, per una banda, fer un treball conjunt de sensibilització sobre el tema, i per l'altra, que els protocols siguin eines consensuades i assumides per tothom, és a dir, eines amb legitimitat per ser aplicades.

A més a més, és recomanable que els protocols prevegin i proposin un seguit de revisions, avaluacions i redefinicions de manera periòdica, per tal de millorar-los i adaptar-los a la realitat contextual dels col·lectius, així com a possibles noves violències que puguin sorgir.

Els protocols tendeixen a guiar-se pels següents principis:

- Atenció prioritària a la dona agredida. Des d'una lògica no assistencialista ni paternalista, garantir que la dona agredida se sent escoltada i recolzada, que pugui seguir participant de l'espai polític on s'ha comès l'agressió, i que se l'acompanya en el procés de reparació i recuperació.
- Respectar sempre les decisions de la dona agredida i no qüestionar mai la seva capacitat d'acció i decisió. Assessorar-la, sempre que ella vulgui, perquè pugui decidir autònomament què vol fer amb la seva experiència.
- No seguir la lògica penal-judicial. Aquestes institucions plantegen un discurs dependent, paternalista i victimista cap a les dones, i segueixen abordant la violència masclista de manera individual i no estructural, centrant els seus recursos en 'salvar' a la dona quan ja s'han comès les agressions en comptes de prevenir-les. Els protocols autònoms han d'escapar d'aquestes lògiques i treballar per la reparació de la dona agredida i la transformació de l'home agressor (i de la societat en general), de manera que les intervencions puntuals estiguin sempre vinculades a un treball i una estratègia estructural que permeti transformar la realitat des de l'arrel. Això no vol dir, però, que s'hagi de qüestionar la decisió d'aquella dona agredida que vulgui engegar un procés judicial. En aquest cas, mai hem de qüestionar la seva decisió.<sup>5</sup>

- No encobrir l'agressor. S'han d'evitar sempre les mostres de complicitat cap a l'agressor, independentment de que aquest sigui el nostre amic o company. És important mostrar un rebuig clar i contundent cap a la seva actitud i no tolerar mai que qüestioni a la dona agredida. Això no vol dir que, un cop ell hagi reconegut l'agressió i assumit la responsabilitat dels seus actes, no es pugui fer un acompanyament de l'home en el seu treball personal per desconstruir la seva masculinitat i acabar amb les seves actituds masclistes. Però aquest acompanyament s'ha de fer sempre amb una lògica de transformació, i no de complicitat cap al que va fer.
- Confidencialitat. La dona que denuncia una situació de violència ha de tenir garanties que el procés es fa preservant el seu dret a la intimitat. Si no, es corre el risc que, per por a exposar-se públicament, les dones no s'atreveixin a fer el pas de denunciar. Per tant, en cap cas ha de sortir el nom d'ella enlloc, ni fer-se públics els fets concrets, ja que això generaria situacions de revictimització
- Proporcionalitat. Les mesures que es prenguin han de ser proporcionals als fets ocorreguts. Només d'aquesta manera es garanteix que aquestes mesures siguin justes per tothom, s'ajusten a les necessitats del cas, i donen resposta per reparar la situació de violència. Per aquest motiu, els protocols tendeixen a estructurar les seves accions en funció d'uns graus en els quals es classifica cada tipus de violència, i que moltes vegades inclouen també un seguit d'agreujants, com ara la negació, la no acceptació de les mesures o els antecedents.

Per últim, és important entendre que els protocols per la prevenció i l'abordatge de les violències masclistes són eines col·lectives autogestionades, i que això fa que tinguin moltes potencialitats per complir amb els seus objectius de reparació i transformació, però també que tinguin alguns límits o mancances. Les persones encarregades de gestionar els casos han de ser molt sinceres i honestes amb les dones agredides i amb elles mateixes sobre aquest punt, per evitar frustracions i malestars derivats d'aquestes mancances.

<sup>5</sup> Si fer servir o no el sistema judicial quan no ens creiem ni reconeixem la justícia penal, burgesa i patriarcal és una contradicció (com tantes d'altres) que cadascú ha de valorar i afrontar. Així i tot, mai s'ha de qüestionar la decisió d'una dona agredida que vol prendre accions per reparar el que li han fet. És recomanable per reflexionar sobre aquest tema la lectura del text 'Carta per a un debat sobre les agressions masclistes' que van escriure les companyes de Les Tenses i l'ateneu de Cornellà i que està publicat a Tijeras para Todas (2009). Us deixem aquí un fragment:

*'Trobem lamentable que s'hagi qüestionat la decisió de la dona de posar la denúncia. És la seva decisió i punt. Si ella va denunciar va ser perquè es sentia sola, perseguida i en perill. De fet, molta gent sabia que s'havia comès l'agressió i ben poca va fer res fins el dia del judici. Una de les coses que ha provocat més polèmica és haver fet servir la via judicial per solucionar el problema, quan ningú es creu ni reconeix la justícia penal i burgesa. Per començar, considerem que ha estat l'excusa política a la que s'han aferrat aquells que han qüestionat la decisió de la dona i les mostres de solidaritat. Volem aclarir que és una contradicció que nosaltres també tenim, però és una de les vies que tenim al nostre abast per fer front a les agressions masclistes i hi ha moltes altres. Perquè aquesta no és ni la primera ni l'única vegada que s'ha fet servir el sistema judicial: denúncies a nazis, a policies, per desallotjaments il·legals, etc. Hi ha un doble raser segons a qui es porta a judici.'*

## BIBLIOGRAFIA

Amor, P., Bohórquez, I., Echeburúa, E. (2006). ¿Por qué y a qué coste físico y psicológico permanece la mujer junto a su pareja maltratadora? *Acción Psicológica*, 4 (2), 129-154.

Andrés-Pueyo, A. (2009). La predicción de la violencia contra la pareja. En E. Echeburúa, J. Fernández-Montalvo y P. Corral (Eds.): *Predicción del riesgo de homicidio y violencia grave en la relación de pareja. Instrumentos de evaluación del riesgo y adopción de medidas de protección* (pp. 21-53). Valencia: Centro Reina Sofía.

Belli, Laura F. (2013) "La violencia obstétrica: otra forma de violación a los derechos humanos" en *Revista Redbioética/UNESCO*, Año 4, 1(7), pp.25-34. Disponible a: [http://www.unesco.org.uy/shs/red-bioetica/fileadmin/shs/redbioetica/Revista\\_7/Art2-BelliR7.pdf](http://www.unesco.org.uy/shs/red-bioetica/fileadmin/shs/redbioetica/Revista_7/Art2-BelliR7.pdf)

Beristain, A. (1999). *Criminología y Victimología*. Colombia: Leyer.

Bermúdez, Asunción; García, Irene; y Gonzalez, Soraya (2008) *Violencia de género en el cine español. Análisis de los años 1998 a 2002 y guía didáctica*, Madrid: UCM Editorial Complutense i Instituto de Investigaciones Feministas UCM.

Biglia, B., and San Martín, C. (2009). Rompiendo imaginarios: maltratadores políticamente correctos. In *Tijeras Para Todas, Tijeras Para Todas. Textos sobre Violencia Machista en los Movimientos Sociales*. Barcelona: Autopublicat, pp. 9-17.

Bonino, Luis (1998) *Micromachismos*. Madrid: CECOM

Bosch, E., Ferrer, V., & Alzamora, A. (2006). *El Laberinto Patriarcal: Reflexiones Teórico-Prácticas Sobre la Violencia Contra Las Mujeres*. Barcelona: Anthropos, Editorial del Hombre.

Bourdieu, Pierre (2000) *La dominación masculina*. Anagrama

Cantera, Leonor M<sup>a</sup> (1999) *Te pego porque te quiero*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de publicacions.

Castro, A., Gil, J., Paz, J., Peralta, E., Alonso, C., Ordóñez, P. (2009). *Intervención profesional en mujeres víctimas de violencia de género en el ámbito de la educación*. Andalucía: Dirección General de Violencia de Género. Consejería de Igualdad y Bienestar Social. Junta de Andalucía.

Connell, R. W. (1987). *Gender and power: society, the person and sexual politics*. Sydney Boston: Allen & Unwin. ISBN 9780041500868.

Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. University of California Press.

Consell de la joventut de Barcelona () *Protocol d'actuació en casos de violències masclistes en les entitats juvenils*.

Crenshaw, Kimberé. (1991) 'Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Colour', *Stanford Law Review*, 43, 1241.

Delgado, C. (2008). 70 Respuestas desde la psicología. En *Caja Duero* (Eds.). 161

- respuestas sobre la violencia de género. (pp.31-64). Salamanca: Globalia Artes Gráficas.
- Delgado Álvarez, Carmen (2010) "Raíces de la violencia de género" en Nicolás, A. y Escalon, Marchal (dir.) Manual de lucha contra la violencia de género, Navarra: Aranzadi, SA.
- Ediciones Degeneradxs. (Desconegut). Autodefensa para Mujeres. Buenos Aires: Ediciones Degeneradxs.
- ICI (2012) Guía de intervención con menores víctimas de violencia de género, Servicio de Coordinación del Sistema Integral contra la Violencia de Género, Instituto Canario de Igualdad. Disponible a: [http://www.violenciagenero.msssi.gob.es/profesionalesInvestigacion/protocolosAmbitoAutonomico/asistenciaSocial/docs/Guia-ViolenciaMenores\\_Canarias.pdf](http://www.violenciagenero.msssi.gob.es/profesionalesInvestigacion/protocolosAmbitoAutonomico/asistenciaSocial/docs/Guia-ViolenciaMenores_Canarias.pdf)
- Idoate, Elena (2016). Sobirania i Treball Reproductiu. Quadern 1: Feminisme de Classe. Barcelona - València: Endavant-OSAN.
- Kupers, Terry A. (June 2005). "Toxic masculinity as a barrier to mental health treatment in prison". *Journal of Clinical Psychology*. Wiley. 61 (6): 713- 724. doi:10.1002/jclp.20105.
- Manada de Lobxs. (2009). Manual de Autodefensa para 'mujeres' y otras expresiones de género no hegemónicas. España: Distribuidora Peligrosidad Social (First Published in Argentina).
- Mosse, George L. (1996). *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*. New York: Oxford University Press
- Moviment Popular de Sabadell (2016) Protocol per a la Prevenció i Abordatge de les Violències Masclistes als Moviments Socials
- Mujeres Autónomas. (Desconegut). ¿Por qué es necesaria la Autodefensa Feminista? Madrid: Autopublicat.
- New York Radical Feminists. (1974). *Rape: the first sourcebook for women*. New York: MW Books.
- Osborne, Raquel (2009) *Apuntes sobre violencia de género*. Barcelona: Bellaterra.
- Paulsen, M. 1999. Deconstructing Hegemonic Masculinity: An Approach for High School Students. *Youth Studies* 18(3): 12-17.
- Prieto, Carlos, y Pérez de Guzmán, Sofía (2013) "Desigualdades laborales de género, disponibilidad temporal y normatividad social" en Reis. *Revista española de investigación social* enero-marzo 2014, nº141, pp.113-132.
- Puleo, Alicia H. (2005) "El patriarcado: ¿una organización social superada?" en *Temas para el debate*, nº133, pp.39-42. Disponible a: <http://www.mujeresenred.net/spip.php?article739>
- Ramírez, Rafael i García Toro, Víctor (2002) Masculinidad hegemónica, sexualidad y transgresión. *Centro Journal* [en línea], XIV. Disponible a: <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=37711290001>



Red Contra Agresiones Machistas. (2016). Ni un machirulo con dientes. Zaragoza: Amor de Primas.

Rodó-de-Zárate, Maria (2013) Metodologías Feministas Para el Análisis de la experiencia del Espacio desde una Perspectiva Interseccional. Palma: XXIII Congreso de Geógrafos Españoles [Comunicación oral]

Silva, Alicia Noelia (2013) Violencia doméstica, institucional y laboral basada en género: tres amenazas al derecho "humano" a la salud de las mujeres. Sus nefastas consecuencias en la Salud de las víctimas, Servicio Argentino de Información Jurídica (SAIJ). Disponible a: <http://www.saij.gob.ar/alicia-noelia-silva-violencia-domstica-institucional-laboral-basada-gnero-tres-amenazas-al-derecho-humano-salud-mujeres-sus-nefastas-consecuencias-salud-vctimas-dacf130104-2013-05-22/123456789-0abc-defg4010-31fcanirtcod>

Tijeras para todas. (2009). Tijeras para todas. Textos sobre Violencia Machista en los Movimientos Sociales. Barcelona: Autopublicado.

Tortosa José Maria, i La Parra, Daniel (2003) Violencia estructural: una ilustración del concepto. Documentación Social 131.

Valls i Llobet, Carme (2006) Mujeres invisibles, Barcelona: De Bolsillo.

Walker, Leonore (2003) El perfil de la mujer víctima de violencia, en Sanmartín, José, El laberinto de la Violencia. Editorial: Destino

Walker, Leonore (1984) The Battered Woman Syndrome. New York: Springer

Walker, Leonore (1979). The battered woman. New York: Harper & Row



